

СИРИСКИТЕ БЕГАЛЦИ И НИВНИОТ ПАТ ДОМА

Пред неколку години Сириските бегалци очајни ја напуштаа Сирија, а денес се враќаат дома. Анкетата спроведена од страна на Обединетите нации на почетокот на 2018 година покажа дека речиси 90 проценти од сириските бегалци во Либан се надеваат дека ќе се вратат дома. Што ги тера сириските бегалци назад во нивната земја? Причините се бројни, а една од главните е неуспехот на земјите домаќини да понудат здрав живот и да се организираат основни потреби, како што се домување, образование, здравство и социјално осигурување.

Сирија денес брои околу 18 милиони жители, бројка која е скоро еден процент од светското население. Една третина од сите бегалци во светот се бегалците од Сирија. Сириската бегалска криза претставува најголемата катастрофа по човековата безбедност во 21 век. Пред евакуацијата на Алепо во 2016 година, од страна на УНХЦР беше забележано дека до сега бројот на загинати изнесува 400.000, повеќе од 6 милиони жители се раселени низ земјата, околу 5 милиони жители избегале во околните држави Египет, Ирак, Јордан, Либан и Турција и речиси еден милион побарале азил во Европа, главно во Германија. Најголемиот товар го носат соседите на Сирија. Во Турција има регистрирано 3,3 милиони бегалци, еден милион во Либан и 650.000 во Јордан.

Бегалската криза и нејзините текови, ги дестабилизираат земјите во регионот, имаат влијание врз менување на глобалните политики за азил и миграција и поттикнуваат популистичка реакција во Западните демократии која ја поткопува либералната демократија. Од тие причини се почесто во меѓународните односи кога се дискутира за иднината на сириските бегалци се прибегнува кон едноставно решение, а тоа е нивно враќање дома по завршување на конфликтот. Во тек се различни мировни преговори како што е Женевскиот спонзориран од ОН, разговорите во Астана – Казакстан водени од страна на Иран, Русија и Турција. Истите се водат во насока дека бегалците доброволно ќе се врата дома откако ќе биде воспоставено политичко решение. Меѓутоа овие планови го игнорираат клучното прашање: кои се потребите и што сакаат самите бегалци.

Главен предуслов за враќање дома за бегалците е безбедноста и сигурноста во нивната земја. Но, повеќето од нив не веруваат дека набрзо ќе бидат исполнети овие услови без притоа да се изврши промена на политичката сцена. Стравот е основан бидејќи се работи за безбедноста на нивните деца и семејства. Но, промената на актуелниот режим не гарантира безбедност. Потребна е демилитаризација, односно распуштање на сите паравоени организации и вооружени фракции и ставање крај на безредието. За бегалците единствена надеж представуваат надворешните актери, бидејќи на локално ниво довербата е целосно нарушена, односно не веруваат за безбедна држава и стабилност под контрола на сириската армија.

Задолжителниот воен рок за мажи на возраст помеѓу 18 и 42 години исто така претставува проблем. Односно, мажите кои што не отслужиле воен рок мора да платат казна од 8000 долари, а со оглед на големата сиромаштија, бегалците не можат да си ги дозволат овие средства. Исто така интернетниот конфликт кој го продуцира шиитската Алавитска влада, претставува закана за младите сунити. Економската состојба е важен но не пресуден фактор за сириските бегалци. Повеќето од нив се согласни да се вратат дома под поволни политички услови, па дури и ако немаат економски можности или обезбедено домување.

Меѓутоа, во реалноста, враќањето дома ќе представува предизвик дури и за најимотните бегалци. Поделбата на територијата, уништувањето и новите закони со кои се регулира сопственоста, ја отежнува можноста на бегалците да ги вратат животите кои ги оставиле во минатото позади себе. Масовното внатрешно раселување предизвика населување во напуштени домови во туѓа сопственост, а многу бегалски кампови се подигнати на земјиште кое легално е во цивилна приватна сопственост. Овие моменти ќе предизвикаат дополнителни проблеми во однос на имотните права на бегалците кои што ќе сакаат да си го повратат својот имот.

Бројни истражувања укажуваат дека власта во Сирија, формирала нови катастарски документи и сопственички досиеја од имотите на лица кои избегале од Сирија или лица кои се блиски со опозицијата. Овие нови катастарски документи и имоти им биле доделувани на лица кои се блиски со власта. Во Хомс – град во Западна Сирија, на сила е закон за реконструкција кој се бара од сите Сиријци кои поседуваат имот во тоа подрачје да поднесат барање во рок од еден месец. Оние кои нема да успеат да го сторат тоа ризикуваат нивните имоти да бидат преземени од страна на владата. Владата ги наградува лојалните подржувачи кои ќе бидат задолжени за реконструкција и за одземање на имотите. На долг рок, ваквите политики ќе направат милиони бегалци да бидат во постојан егзил, односно присилно прогонство од родниот крај.

За огромен број на бегалци, траумите предизвикани со заминувањето од родната земја, придружено со борбата за опстанок со власта која ги принуди да побегнат, ги комплицира изгледите за враќање во Сирија. Без разлика на интензитетот на конфликтот кој може да биде намален во иднина, актуелниот режим ќе консолидира поголем дел од територијата на Сирија под своја контрола, но земјата и во иднина подолго време ќе остане поделена на неколку различни зони на влијание.

Преку воена интервенција и дипломатија, Русија стана еден од главните актери во сирискиот конфликт. Русија влезе во Сирија во септември 2015 година за да ја победи Исламската држава (ИД) и да го блокира обидот за промена на режимот од страна на надворешни сили, како што се САД и Саудиска Арабија. Две години подоцна, очигледно беше дека воениот ангажман на Москва се исплатеше. Режимот на Асад преживеа, а ИД беше поразена. Војната се уште не е завршена, но фокусот сè повеќе е насочен кон идното политичко решение. Русија нема да може сама да го спроведе планот, без разлика дали ќе бидат вклучени и нивните сојузници, Иран и Турција. Но, таа ќе биде вклучена во сирискиот мир, како што беше вклучено во сириската војна.

Дури и без формална федерализација, Сирија е де факто поделена на неколку енклави контролирани од различни сили: владата на Асад; опозициски групи против владата на Асад; протурските и проиранските милиции и Курдите. Русија како во Сирија така и во регионот, соработува со многу актери, во обид да создаде деескалациони зони во местата каде што нема борбени дејства, а опозицијата доби дозвола да ги контролира овие зони. Русија се обидува да изгради заедничка основа помеѓу сите фракции во земјата, создавајќи услови за некаква форма на коалициска влада, но инсистира на територијалното единство на Сирија. Меѓутоа, во Сирија, како и во Ирак, Русија се залага за вистинска автономија за Курдите. Во минатото, Москва има долгогодишна врска со курдските групи на Блискиот Исток, на кои им пружа воена и политичка помош. Во периодот кога Руските воздушни сили го подржуваа режимот на Асад, Иран и неговите сојузнички милиции се бореа на теренот. Намерите на Техеран, по завршување на војната, се да го институционализира своето

присуство на теренот во Сирија, да влијае на иднината на земјата и да одржува врска со својот главен регионален сојузник Хезболах. Интеракцијата на Русија со САД во Сирија е во голема мера фокусирана на воената деескалација, која има за цел да ги спречи вооружените инциденти и да овозможи воспоставување на деескалациони зони. Во 2017 година, за прв пат во сииската граѓанска војна, ИД се соочи со постојаните напади од страна на армиите на САД, Иран и Русија. Спроведувањето на мирот во Сирија ќе биде тешка задача, не полесна од победа во војната, бидејќи тука се и руските сојузници - Дамаск, Техеран и Анкара. Тие ќе се обидат да ги промовираат и реализираат своите сопствени интереси кои често се спротивни на руските. Успехот на дипломатскиот фронт ќе биде уште потежок од победата на бојното поле.

Во меѓувреме, новите закони за урбанистичко планирање, реконструкција, присилната регрутација и ригорозните процедури за безбедносни проверки на бегалците кои сакаат да се вратат дома, представуваат инструмент во рацете на власта кој е наменет за остварување придобивки за нивните лојални поддржувачи. Со овие постапки, за државите - соседи на Сирија и земјите од ЕУ, прашањето за враќање на бегалците повторно се наоѓа помеѓу приоритетите, а во меѓувреме актуелната власт во Сирија ги зацврстува територијалните придобивки и иницира процес за интеграција на бегалците во рамки на меѓународната заедница.

Конечно, може да се заклучи дека ниту едно политичко решение за граѓанската војна во Сирија нема да биде одржливо, доколку не се земат во предвид потребите и околностите во кои се наоѓаат бегалците. Можеби е потребно решение кое го поддржува правото на доброволно враќање на бегалците. Тоа би значело решавање на клучните прашања кои се од интерес на бегалците, а тоа се политичката стабилност и правдата како и укинување на законите кои ги оштетуваат бегалците или го попречуваат нивното враќање. Доколку се овозможи меѓународно финансирање за реконструкција и стабилизација на локално ниво, почнувајќи со мал обем во региони кои не се под контрола на владата, тоа би можело да се поврзе со поддршка на правата на бегалците. За секое финансирање пожелно е владата да биде условена со враќање на бегалците во нивните домови и пристап до нивните имоти. Односно, овој мировен процес кој треба да ја реши сииската бегалска криза мора да ги вклучи и бегалците и да го слушне нивниот глас. Без вклучување на бегалците во овој процес, Сирија и понатаму ќе биде нестабилна држава, а милиони Сиријци ширум светот ќе останат бегалци.

Во меѓувреме, правото на бегалци за доброволно враќање мора да се почитува. Односно, земјите кои ги згрижуваат бегалците треба да се охрабрат да усвојат политики кои ги обезбедуваат основните потреби на бегалците, ако е потребна да им се обезбеди и меѓународна поддршка која ќе вклучи хуманитарна помош и економски инвестиции насочени за создавање работни места за бегалците.

Вон.проф. Д-р Ненад Танески